

kritiku ne podnose, niti ne ostavljajo trajnoga dojma. Ali se kraj Vesela i Jakopiča tim bolje ističu snažni Jama i vanredno solidni Anton Ažbe. Jama je vješt portretist, slika snažnim konturama, a u svim mu slikama leži neka simpatična energičnost. U trim dječarcima, koji su zahvaljeni jelom, ima i humora. Ažbe je izvrstan risar. Njegova »Zamorka« je izradjena velikom preciznošću i velikim znanjem. To je portretna studija, koja se ničim ne narivava, ali se to trajnije dojmlje. Bronzani teint ove mulatkinje naslikan je svim rafinementom modernog koloriste. U dvijem slikama je osobito zanimiva i Ivana Kobilca. To je njena portretna študija mlade djevojke, naslikana vanrednom svježinom, sa prekrasnim očima punim toploga izražaja života i njene »Likarice«, interieur slobodne kompozicije i zanimive izvedbe.

Crkveno slikarstvo ide danas kod Slovenaca takodjer novijim putevima. Grohar Ivan i Rudolf Oton su njegovi glavni zastupnici. Prvi imade osobite nešto sirove boje, koje se vanredno zgodno primijenjuju narodnim tipovima. Kraj spomenutih slikara su osobito još Strnen i Žmitek zanimivi, prvi u pejsašu, drugi u t. zv. žanru.

I slovenski kipari prošli su modernu školu. To se opaža kao na njihovim portretima tako i na ostalim radnjama. Zajčev spomenik Prešernu zamišljen je kao postament slobodno iz pećine istesan, na kojem stoji Prešern, kojega vila poezije ovjenčava lovor vijencem. Kompozicija je dosta slobodna, tek ne odaje pjesnika Prešerna, nego kakovog državnika. Repič je zastupan sa nekoliko snažnih grupa, medju kojima se osobito njegovi boreći se dječarci odlikuju snagom plastičnog izražaja. A. F. Berneker nam se prikazuje kao moderan portretista. Njegove biste živu.

Iz svih ovih djela govori osobita prostodušnost i ljubav umjetnika k svojem djelu. Plitke novelistike, koja imade i med starijim slovenskim slikarima svojih zastupnika, nema nigdje. Nema ni kričećih narodnih kostima. Ali imade nekoliko portretnih študija narodnih tipova od Vesela i Grohara, koji nam jasno pokazuju, kakovu narodnu umjetnost bi znali stvoriti ovi moderni umjetnici, kad bi našli dovoljan odziv.«

Med revijami.

»Česká Mysl«, I. letnik. To glasilo društva čeških filozofov v Pragi, ki je začelo izhajati letos v znanem Laichterjevem založništvu, urejajo vseučiliški profesorji Fr. Čada, Fr. Drtina in Fr. Krejčí. List je nastal iz resnične potrebe ter bo, kakor pravi uredništvo v uvodnem članku, »odprt vsem spisom filozofskim, ako le imajo znanstveno podstavo in so pisani z znanstveno metodo. Ima biti češki ne samo po besedi, ampak po duhu. Razumeti češki duh v zgodovini in v sedanji dobi, slediti njegovemu razvoju, tolmačiti posebni način, kako se njemu kažejo svetovne uganke, pojasniti češko misel v njenem razmerju k vedi in veri — tej nalogi sebespoznavanja hočemo posvečevati svojo pozornost.« Hkratu si je pa tudi namenil seznanjati svoje čitateljstvo o gibanju na filozofskem polju in o novih literarnih pojavih drugih narodov slovanskih, in to v rednih dopisih poročevalcev, pripadajočih dotičnim narodom samim.

V prvih dveh številkah je napisal naš v Pragi živeči rojak dr. Ivan Žmavc: »List o filozofiji slovenski«, katerega vsebino hočemo tu na kratko podati!

Svoje filozofije, to je kakega posebnega slov. filozofskega sistema, Slovenci nimajo. Obdelujejo razne filozofske sisteme, ki so jih ustvarili drugi narodi, ter pišejo svoje razprave le deloma v slovenskem jeziku; ako pa hočejo, da prodre spis v ostali svet, se poslužujejo kakega svetovnega jezika, sedaj nemščine, prej tudi italijanščine. Med slov. filozofske pisatelje je torej šteti tudi take, ki ne pišejo ali niso pisali ravno slovenski, samo da so bili rojeni Slovenci. O nekaki filozofiji v slovenski književnosti je mogoče govoriti šele v 16. stoletju, ko je reformacija mnogo spisov filozofsko-naboženske vsebine razširila tudi med Slovenci v njihovem jeziku. No, protireformacija je zopet vse potlačila v stari tir.

Iz 18. stoletja bi bilo omeniti cerkvenega zgodovinarja Gašparja Rojka, ki je predaval na graškem vseučilišču o logiki, metafiziki in etiki. Pozneje se je bavil samo s cerkveno zgodovino. Kaj strogo filozofskega težko da bi bil napisal. Zanimivo je, da je tudi sloveči jezikoslovec Miklošič začel svoje znanstveno delovanje kot filozof. Predaval je skoro dve leti v Gradcu o teoretični filozofiji in o zgodovini filozofije.

Med posvetno inteligenco filozofska veda na Slovenskem ni našla mnogo pisateljev. Razni pesniki in pisatelji, n. pr. Prešeren in Jenko, zlasti pa Stritar in Aškerc so sicer seznanjali Slovence z nazeri tujih mislecev (Voltaire, Rousseau, Schopenhauer, Buddha), pa ne v znanstvenih razpravah, ampak v lažji, prijetnejši obliki: pesmih, romanih, literarnih pismih, kritikah i. t. d.

Edini prof. dr. Janko Pajk se je pečal intenzivneje s filozofsko vedo ter pisal in izdajal o tem strogo znanstvene razprave, večinoma v nemškem jeziku. Njegovi filozofski spisi, ki jih pisatelj našteva celo vrsto, so med Slovenci malo znani, dasi so velike vrednosti, zlasti poslednje njegovo delo »Praktische Philosophie«, ko je izšlo l. 1899. na Dunaju.

Pisatelj navaja iz tega Pajkovega glavnega etičnega spisa nekatere njegove nazore, po katerih je nekoliko možno soditi o njegovem svetovnem nazeranju, saj »v etiki se najraznejše panoge človeškega spoznavanja spajajo.«

Pajk, dasi le redko poseza naravnost do Aristotela, vendar v mnogem ž njim soglašja, posebno v načelih morale; stoji pa v nasprotju s srednjeveškimi pa tudi sedanjimi sholastiki. Zakone morale izvaja on iz zakonov narave. Glavna ovira napredka v morali mu je nedostatna splošna izobrazba. Vera sama ali pravzaprav ta ali ona verska konfesija ne zadošča, ker tu se pojem morale spaja in identifikuje z dogmami, filozofija pa apeluje na splošno-človeški čut in splošno-človeški razum.

Naravno je, da je vsled takih svojih nazorov Pajk prišel v nasprotje z zastopniki filozofske vede na Slovenskem na drugi strani, sholastiki-duhovniki, med katerimi pisatelj razločuje zopet dva tabora: na eni strani strastnega Mahničja in njegove epigone, na drugi tolerantnega dr. Fr. Lampeta, ki je žal sam in brez privržencev.

Tudi prvim, zlasti Mahničju, pisatelj ne odreka nadarjenosti in ostroumnosti in pridnosti. Toda njihova gorečnost, pravzaprav fanatizem, jih je zavedla predaleč. V svojih kritičnih spisih izvajajo konsekvence, na kakršne niti kritikovani pisatelj sam, niti kdo drugi še mislil ni. So malenkostni in nestrpni.

Zato se nam pa dr. Fr. Lampe bolj prikupi s svojim mirnim načinom. On pomeni v slovenski filozofski literaturi več nego vsi njegovi stanovski tovariši. Je sicer tudi sholastik, pa za moderni razvoj ni slep. Njegov »Uvod v modroslovje« bode z zanimanjem čital tudi izšolani filozof. V glavnem njegovem delu »Dušeslovje«, v katerem skrbno uporablja tudi rezultate moderne fiziološke psihologije, nam je posebno prijetna njegova brezobzirna in breztendenčna ljubezen do resnice.

Zadnji čas, zdi se, je pa tudi Lampe že podlegel vplivu boja, ki se bije med Slovenci skoro že v vseh strokah človeškega znanja in delovanja. Postaja strastnejši, kar je globoko obžalovati, kajti gotovo ravno filozofija je poklicana, da misli pomirja in blaži, ne pa sovražno razburja. (Znano je, da je smrt pred nedavnim pretrgala delavno življenje Lampetovo, zato se ne da soditi, v koliko se bi bil še bolj vdal zahtevam klerikalizma.)

Izmed sholastikov omenja pisatelj tudi še Al. Ušeničnika, urednika »Katol. Obzornika«, Ivana Juriča in Fr. Kovačiča, urednika »Voditelja«, ter končno priporoča tudi Slovencem »zdravo-silni« helenizem Aristotelov. Pravi: »Ako se imajo — in to čim prej, tem bolje — majhnemu narodu vede podavati v sistematično-enciklopedični obliki, ne sme pri tem manjkati oddelka o aristotelovski filozofiji. Komentovani prevod Nikimachove Etike in Politike, v primeru s katero so vse »moderne politike« po Treitschejevem izreku »Stümperwerke«, in katero v Angliji čitajo vsi, ki hočejo veljati za politično naobražene, bi bil najboljši uvod v Aristotela in v filozofijo.«

Sestavku dr. Žmavca je pridela redakcija časopisa opazko, v kateri omenja, da je med slovenske filozofe prištevati tudi pisatelja tega spisa (g. dr. Žmavca) samega. Navaja njegova dela »Die psychol. ethische Seite der Lehre Thomas' Aquin; über die Willensfreiheit; Die Werttheorie bei Aristoteles und Thomas v. Aquin; Principien der Moral bei Thomas von Aquino, in pravi, da gredo v smeri, katero pisatelj Slovencem tako prepričevalno priporoča.

K. Schweiger.

»Behar«, list za pouku i zabavu. Pod tem zaglavjem so začeli tisti naši srbohrvaški bratje, ki so islamske vere, letos v Sarajevu izdajati leposlovno-znanstveno smotro, ki izhaja po dvakrat na mesec. Uredništvo je prevzel znani pesnik in pisatelj, g. Safvet beg Bašagić-Redžepašić; lastnik lista je Adem aga Mešić. Sotrudniki »Beharju« so sami Mohamedanci, med katerimi čitamo znana pisateljska imena. List je osnovan na strogo islamsko-verskem temelju in v istem duhu urejevan. Želeli bi samo, da bi »Behar« odločneje kazal, da so njegovi čitatelji in izdajatelji tudi — Slovani. S tem bode list koristil njim in nam. Nam so bosensko-hercegovinski muslimani bratje po krvi in jeziku. Kar nas na videz loči, je vera; kar nas pa v istini spaja, to je narodnost. Saj je jezik, ki ga govore in pišejo, krasni, blaglasni srbskohrvaški jezik!

V številki »Beharjevi«, ki je izšla 1. oktobra (ali 8. džemazulahira l. 1318. po hedžri), je zanimiv članek: »Muslimani, a ne muhamedanci! — Poslanik, a ne prorok i propheta!« Tu predlaga znani pisatelj Osman Nuri Hadžić, ki je izdal pred par leti lepo knjigo »Islam i kultura«, da naj bi naprej islamske vernike nazivali muslimane, ker da je naziv »mohamedanec« napačen in celo razžaljav(!) Gospod Hadžić dokazuje, da je priimek »mohamedanec« kriv, ker se islamski verniki sami nikjer tako ne nazivajo — razen v Bosni in Hercegovini. Nam se zdi predlog g. Hadžićev pameten, pa se bomo